

Столяров В.Ф.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Київського національного університету
технологій та дизайну МОН України,

Васечко Л.І.,

старший викладач кафедри фінансів
Київського національного університету
технологій та дизайну МОН України

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

У статті визначено ієрархічну структуру господарського механізму соціального страхування, репрезентовано комплексну блок-схему економічного механізму соціального страхування в Україні та його інструментарію. Досліджено конструктивність сучасних економічних регуляторів системи соціального страхування, обґрунтовано пропозиції щодо подальшого вдосконалення економічного механізму соціального страхування.

This article defines the economy issue of social insurance hierarchy structure, represents a complex block-scheme of social insurance economic issue and its instruments in Ukraine. The constructivity of modern economic regulations of the social insurance system is investigated and the suggestions for further improvement of social insurance economic issue are motivated in this article.

Одне з найголовніших завдань соціальної політики молодій незалежній державі — необхідність докорінних змін у забезпеченні якісних характеристик життя людей. Невід’ємною складовою соціальної політики є соціальне страхування. Соціальне страхування виявляється як система специфічних відносин щодо перерозподілу національного доходу. Її економічний зміст полягає у формуванні спеціальних страхових фондів за рахунок обов’язкових страхових внесків працівників і роботодавців та у використанні коштів цих фондів для компенсації втрати трудового доходу чи його підтримки внаслідок дії універсальних соціальних ризиків.

Донині соціальне страхування виконує свою головну роль — захист процесу відтворення робочої сили в частині відшкодування втрати трудового доходу в результаті настання певного виду соціального ризику. По суті соціальне страхування є важелем перерозподілу грошових ресурсів у суспільстві, а отже, його функціонування пов’язане із станом розвитку економіки. Справді, зміцнення економіки впливає на зростання доходів підприємств, організації і, відповідно, на збільшення розміру страхових внесків. Водночас слід наголосити ще на одній важливій функції соціального страхування, а саме — страхування забезпечує не лише грошові виплати у разі настання страхових випадків, а й створює певні правові та економічні умови для стимулювання ефективної праці.

Проблеми соціального забезпечення, в тому числі соціального страхування, останнім часом активно досліджувалися вітчизняними науковцями (М.Д. Бойко, В.Я. Бурак, В.Й. Плиса, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, С.І. Юрій, І.С. Ярошенко). У їхніх працях розкрито зарубіжний досвід здійснення соціальної політики державою, правові основи соціального страхування, виявлено проблеми реформування соціальних позабюджетних фондів, розвитку окремих видів соціального страхування. Однак питання економічного змісту соціального страхування, визначення форм його організації в умовах ринкової економіки, на наш погляд, недостатньо висвітлено у вітчизняній науковій літературі, що потребує спеціального дослідження сутності та ролі соціального страхування в умовах трансформації економіки, теоретичного обґрунтування основних принципів побудови і функціонування системи соціального страхування, які б спиралися на сучасні економічні та суспільні відносини.

Виходячи з цього, доцільно, по-перше, визначити ієрархічну структуру господарського механізму соціального страхування загалом та економічний механізм соціального страхування зокрема; по-друге, виявити та систематизувати чинний економічний інструментарій механізму соціального страхування; по-третє, визначити, наскільки конструктивні сучасні економічні регулятори вітчизняної системи соціального страхування.

Зауважимо, що невід'ємною підсистемою загальнонаціонального механізму господарювання є господарський механізм. З точки зору С.В. Мочерного, Л.О. Канищенко та О.А. Устенко, господарський механізм є “системою основних форм, методів та важелів використання економічних законів, розв’язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також узгодження економічних інтересів суспільства та всебічного розвитку людини”¹. С.В. Мочерний розглядає господарський механізм як певний комплекс форм, методів і важелів управління продуктивними силами, техніко-економічними та організаційно-економічними відносинами, суспільним способом виробництва². Спираючись на компетентну думку фахівців, вважаємо, що господарський механізм у сфері соціального страхування реалізується через специфічні форми, методи та способи функціонування суспільних відносин щодо привласнення та використання частини національного доходу у вигляді спеціальних страхових фондів. Складність та різнобічність зазначених відносин зумовлює багатомірність структури господарського механізму соціального страхування, який, на наш погляд, поділяється на підсистеми організаційно-економічного та економіко-правового механізмів системи соціального страхування.

¹ Мочерний С.В., Канищенко Л.О., Устенко О.А. Короткий курс економічної теорії: Навчальний посібник. — Тернопіль: Економічна думка, 2000. — С. 140.

² Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. — С. 255—258.

Проте у науковій літературі висловлюється думка щодо тотожності поняття “господарський механізм” та “економічний механізм”³. Однак таке порівняння не зовсім коректне, оскільки разом із організаційним та правовим механізмами економічний механізм є складовим сегментом (блоком) господарського механізму, утворюючи з ними у такий спосіб його цілісну структуру. При цьому блоки (структурні складові) господарського механізму соціального страхування проявляються в єдності та взаємозв’язку, але зберігають при цьому незалежне значення. Слід зауважити, що для формування дієвого, результативного механізму страхування у соціальній сфері, зокрема ефективного економічного механізму соціального страхування, вирішальним є або поліпшення наявних елементів, форм, методів функціонування його блоків, формування нових чи заміна тих, що не спрацювали, або поліпшення способів їх поєднання чи притаманних їм взаємозв’язків⁴.

При характеристиці структури *господарського механізму соціального страхування* визначаються основні елементи підсистеми *організаційно-економічного механізму* соціального страхування, які поєднуються в два головні блоки — безпосередньо організацію управління соціальним страхуванням (організаційний блок) та власне економічний механізм соціального страхування. В свою чергу, базові елементи підсистеми *економіко-правового механізму* соціального страхування поділяються на вже згадуваний економічний блок та нормативно-правовий блок системи соціального страхування.

На наш погляд, до *організаційного блоку* сформованого механізму соціального страхування належать такі складові: організація управління структурою соціального страхування; інформаційна, нормативна та статистична база; контроль за економічною ситуацією у сфері соціального страхування (контролінг); аудит стану соціального страхування суб’єктів господарювання; консалтинг страхових послуг.

Нормативно-правовий блок механізму соціального страхування налічує великий масив відповідних законів, постанов, інструкцій та нормативних актів, що відображають процес становлення та розвитку системи соціального страхування, класифікацію яких наведено в авторській публікації⁵.

Економічний механізм соціального страхування є спільною складовою як в організаційно-економічному, так і в економіко-правовому механізми системи соціального страхування. Проте в деяких працях неадекватно, на нашу думку, визначено місце економічного механізму соціального страхування як складової фінансового механізму. Адже фінансовий механізм, навпаки, є складовою саме економічного механізму.

³ Лазебник Л.Л. Аналіз дефініцій поняття фінансових механізмів // Наукові праці НДФІ. — 2005. — № 4. — С. 97.

⁴ Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. — К.: (Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів), 2003. — С. 9.

⁵ Васечко Л.І. Генеза нормативно-правової бази системи соціального страхування в Україні // Економіка. Фінанси. Право. — 2005. — № 8. — С. 32—34; Продовження статті: Економіка. Фінанси. Право. — 2005. — № 12. — С. 13—17; Економіка. Фінанси. Право. — 2006. — № 2. — С. 25.

Економічний механізм соціального страхування — це комплекс специфічних форм, методів та підойм, взаємодія яких забезпечує функціонування системи соціального захисту, і як наслідок — результативну зайнятість населення. Він охоплює: 1) механізм фінансування страхової діяльності (фінансовий механізм); 2) механізм економічної відповідальності; 3) механізм стимулювання страхової діяльності; 4) механізм інвестиційної діяльності в системі соціального страхування. Кожний із цих механізмів репрезентований групами відповідних інструментів, за допомогою яких здійснюється економічна діяльність у сфері соціального страхування (рисунок). Розглянемо економічний механізм соціального страхування докладніше.

Насамперед зауважимо, що у літературі фінансовий механізм розкривається як “сукупність фінансових методів, форм та важелів управління фінансовими ресурсами, що призначені для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків”⁶. Існує також думка, що фінансовий механізм соціального страхування — це “порядок та умови формування і використання коштів соціального страхування на встановлені державою цілі соціального захисту населення”⁷.

Фінансовий механізм соціального страхування, на наш погляд, — це сукупність фінансових регуляторів та інструментів перерозподілу цільових фінансових ресурсів для матеріального забезпечення громадян у разі настання страхових випадків. Економічний зміст функціонування фінансового механізму соціального страхування полягає у зваженому регулюванні рухом зазначених фінансових ресурсів.

Другий механізм економічного механізму у сфері соціального страхування утворює механізм економічної відповідальності. *Механізм економічної відповідальності соціального страхування*, на наш погляд, репрезентований сукупністю економічних інструментів, за допомогою яких здійснюється відповідне законодавчо обґрунтоване застосування адміністративної відповідальності до учасників процесу у сфері соціального страхування в разі настання певних економічних правопорушень.

Третьою складовою економічного механізму соціального страхування є механізм стимулювання страхової діяльності. Слід зауважити, що в економічній літературі дотепер відсутні конкретні визначення як поняття “механізм економічної відповідальності соціального страхування”, так і поняття “механізм стимулювання страхової діяльності”, попри численні спроби методологічного розмежування таких видів діяльності⁸.

⁶ Юрій С.І., Шаваріна М.П., Шаманська Н.В. Соціальне страхування: Підручник. — К.: Кондор, 2004. — С. 31.

⁷ Янова С.Ю. Финансовый механизм социального страхования // Страховое дело. — 2001. — № 10. — С. 23.

⁸ Див: Сухомлин І. Фінансова відповідальність страхувальників як платників страхових внесків // Бухгалтерія — 2002. — № 34/1–2 (501). — 19 серпня. — С. 196; Грек Г. Застосування адміністративної відповідальності до страхувальників // Бухгалтерія № 34/1-2 (501). — 19 серпня 2002 року — С. 204–208; Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. редактор

Механізм стимулювання страхової діяльності правомірно визначити як комплекс специфічних інструментів фінансово-економічного заохочення страховальників та застрахованих осіб до зниження діапазонів відповідних соціальних небезпек.

Четверта складова економічного механізму соціального страхування — це *механізм інвестиційної діяльності*. Він реалізується через державні та недержавні накопичувальні системи, у рамках яких страховальники та застраховані особи можуть формувати пенсійні заощадження.

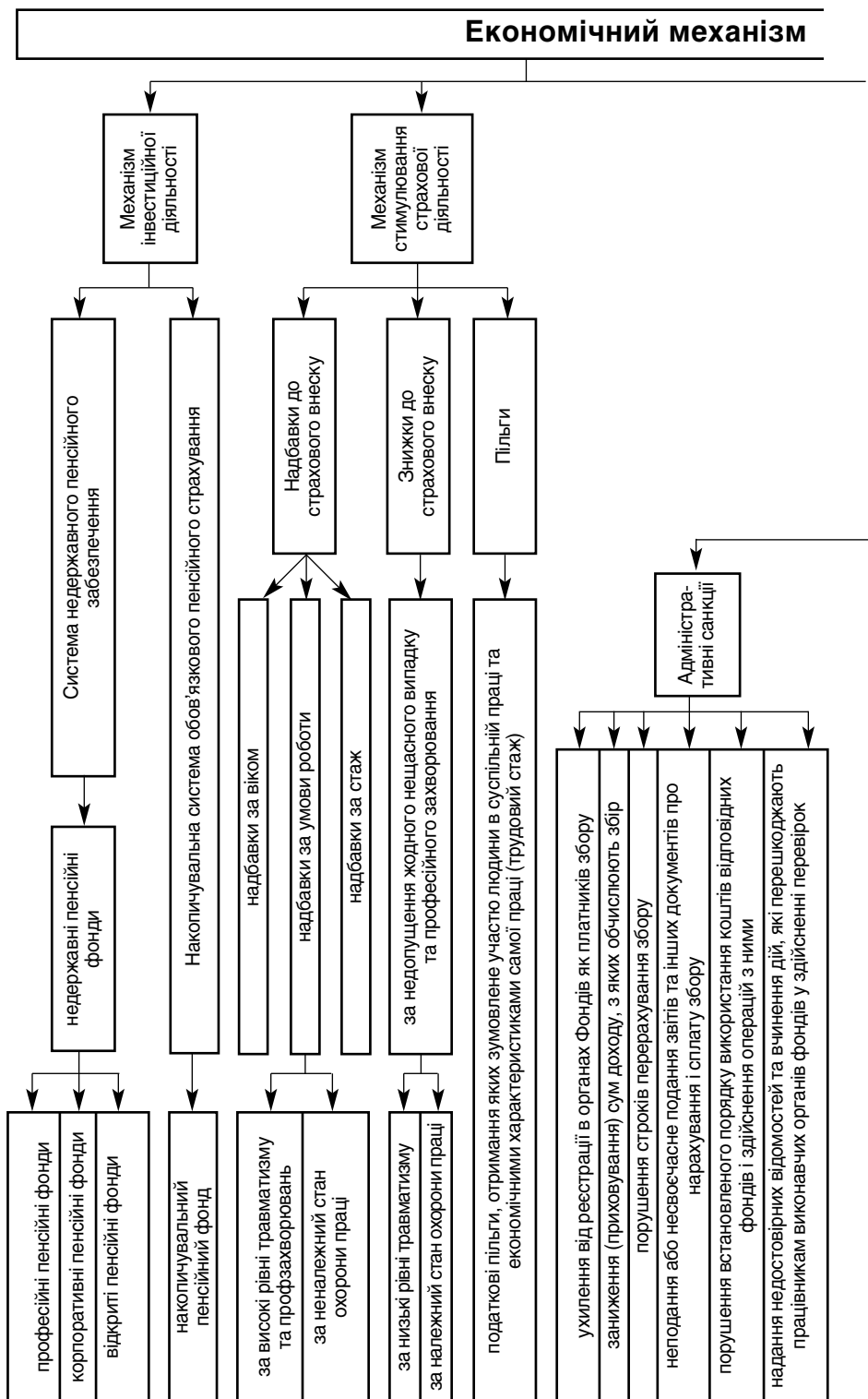
Проведене дослідження масиву сучасних економічних регуляторів соціального страхування в Україні дало можливість визначити і систематизувати чинний інструментарій реалізації відповідних механізмів соціального страхування.

До економічних регуляторів фінансового механізму соціального страхування належать регулятори надходжень, регулятори розподілу та регулятори страхового резервування. Відзначимо, що фінансовим джерелом регуляторів надходжень та регуляторів розподілу виступають відповідні статті доходів та видатків у бюджетах страхових соціальних фондів. Водночас регулятори страхового резервування формуються за рахунок суми страхових внесків страховальників до відповідних фондів. Водночас із метою забезпечення фінансової стабільності фондів утворюється резерв коштів кожного з таких фондів.

Підкреслимо, що базовими складовими наявної в Україні системи економічних інструментів соціального страхування є численні збори/внески/платежі соціального характеру. Саме за останні роки істотно зросла кількість різновидів платежів із соціального страхування, оскільки за 1999—2003 роки були законодавчо затверджені нові види соціального страхування. Зазначимо, що розміри внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (залежно від його виду) щорічно встановлюються Верховною Радою України відповідно до роботодавців і застрахованих осіб з кожного виду страхування на календарний рік одночасно із затвердженням Державного бюджету України. Кошти цільових страхових фондів не включаються до державного бюджету. На сьогодні Законом України “Про Державний бюджет України на 2007 рік” змінено ставки соціальних внесків. Найсуттєвіші корективи стосуються розмірів платежів до Пенсійного фонду. Так, якщо минулого року загальна ставка була зменшена з 32,3 % до 31,8 %, то цього разу законодавці зробили протилежний крок — підвищили ставку з 31,8 % до 33,2 %. Водночас внески на соціальне страхування на випадок безробіття, щомісячний розмір платежів добровільно застрахованих у системі обов'язкового державного соціального страхування та страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві залишилися без змін та діятимуть і в поточному році⁹.

С.С. Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 214; Говорушко Т.А. Страхові послуги: Навчальний посібник. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — С. 87.

⁹ Закон України “Про Державний бюджет України на 2006 рік” від 20.12.2005 року № 3235-IV; Закон України “Про державний бюджет України на 2007 рік” від 19.12.2006 року № 489-V // Офіційний сайт Верховної Ради України — <http://www.rada.gov.ua>

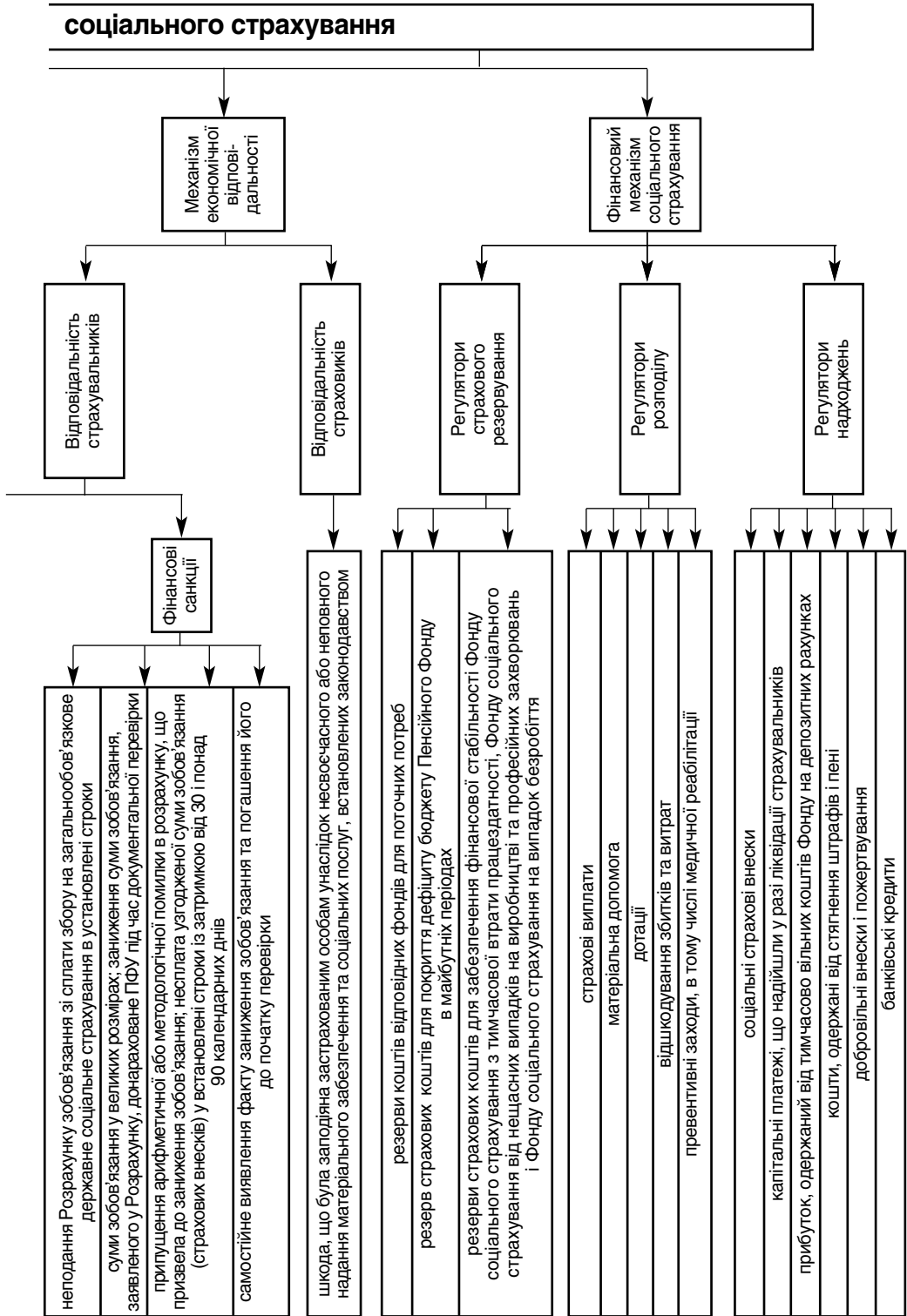

Рис. 1. Структура економічного механізму соціального страхування та його інструментарію

Щодо регуляторів механізму економічної відповідальності, то слід відзначити: на сьогодні в Україні існує два різновиди відповідальності платників соціальних страхових зборів — фінансова та адміністративна. Як видно з рисунка, існують певні види правопорушень, до яких застосовуються штрафні санкції та пеня. Всі питання стосовно порядку сплати пені та штрафу регламентуються статтями 16 та 17 Закону України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетними та державними цільовими фондами” (із змінами та доповненнями) № 2181-III від 20 грудня 2000 року. Так, розмір санкції коливається залежно від діапазону правопорушення. Наприклад, за приховування страхувальником сум заробітної плати, на які нараховуються внески, накладається фінансова санкція — штраф у розмірі 100 % суми прихованої (зниженої) зарплати, а за повторного порушення протягом року — 300 % прихованої (зниженої) зарплати; за несвоєчасне подання документів про нарахування і сплату внесків накладається адміністративна санкція — штраф (136—255 грн), а за повторне порушення протягом року — 170—340 грн. Варто зауважити, що з 1 січня 2004 року розмір пені у пенсійному страхуванні змінився: якщо до вказаного періоду пеня обчислювалася у розмірі 120 % облікової ставки НБУ, що діяла на момент сплати страхових внесків, то після нього, згідно із Законом України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, розмір пені встановлено на рівні 0,1 % від суми недоплати за кожен день прострочення платежу.

До важливих економічних регуляторів механізму стимулювання страхової діяльності належать знижки та надбавки до страхового внеску, а також податкові пільги. Механізм стимулювання страхової діяльності характеризується тим, що знижки чи надбавки до страхового внеску можуть нараховуватися відповідним цільовим фондом як безпосереднім страховиком. При цьому він враховує результати роботи підприємства за минулий календарний рік. Наприклад, при страхуванні від нещасного випадку на виробництві знижки чи надбавки до страхового внеску регулюються залежно від розміру питомої ваги витрат Фонду на відшкодування шкоди потерпілим на підприємстві минулого календарного року та залежно від розміру питомої ваги витрат Фонду на відшкодування збитків потерпілим на виробництві минулого календарного року на підприємствах відповідного класу професійного ризику виробництва.

Тепер щодо механізму інвестиційної діяльності системи соціального страхування. На сьогодні інвестиційна діяльність у сфері соціального страхування здійснюється у пенсійному страхуванні. Вона ґрунтується на відповідній законодавчій базі: стосовно накопичувальної системи обов’язкового пенсійного страхування — Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” № 1058-IV від 9 липня 2003 року; стосовно системи недержавного пенсійного страхування — Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” № 1057-IV від 9 липня 2003 року.

Зазначимо, що створення Накопичувального пенсійного фонду є важливим чинником нової пенсійної системи. Згідно зі статтею 79 Закону України

№ 1058-IV Накопичувальний фонд формується за рахунок: 1) страхових внесків застрахованих осіб; 2) інвестиційного доходу, що утворюється внаслідок розміщення та інвестування коштів Накопичувального фонду; 3) суми від фінансових та адміністративних санкцій. У свою чергу, сукупний інвестиційний дохід формується за рахунок, по-перше, прибутку, отриманого від інвестування пенсійних активів Накопичувального фонду у цінні папери, по-друге, відсотків, які нараховуватимуться на пенсійні активи, розміщені на банківських депозитних рахунках, по-третє, доходу від інших видів інвестування, дозволених законодавством. Важливим є те, що страхові внески до Накопичувального фонду та інвестиційний дохід, отриманий від їх інвестування, не підпадатиме під оподаткування. Крім того, за рахунок коштів, акумульованих у Накопичувальному фонді та перерахованих до обраної застрахованою особою страхової компанії, виплачуватимуться, відповідно до статті 57 Закону № 1058-IV, такі види довічних пенсій (ануїтетів): довічна пенсія з установленим періодом, довічна обумовлена пенсія, довічна пенсія подружжя.

Зауважимо, що добровільна накопичувальна система здійснюється через страхові компанії та недержавні пенсійні фонди. В сучасних умовах недержавне пенсійне забезпечення є невід'ємною складовою пенсійної системи України. Варто відзначити, що протягом останніх років в Україні діють недержавні пенсійні фонди — особлива організаційно-правова форма некомерційної організації соціального забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їхніх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання громадянами додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат за рахунок відрахувань на недержавне пенсійне забезпечення та інвестиційного доходу, нарахованого на них.

Звернімо увагу на те, що на сьогодні у системі недержавного пенсійного забезпечення спостерігається тенденція до збільшення кількості надавачів послуг у цій сфері. Так, станом на 1 квітня 2006 року Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг погоджено 77 статутів недержавних пенсійних фондів, а до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 58 недержавних пенсійних фондів. Оскільки Закон України № 1057-IV від 9 липня 2003 року передбачає три типи організації недержавних пенсійних фондів*, то розподіл недержавних пенсійних фондів за видами (станом на 1 квітня 2006 року) мав такий вигляд: 9 % — професійні, 16 % — корпоративні, 75 % — відкриті¹⁰. До речі, і корпоративні, і професійні схеми вимагають обов'язкових

* Перший тип організації недержавних пенсійних фондів — професійні пенсійні фонди, засновані профспілками та роботодавцями; другий тип організації недержавних пенсійних фондів — корпоративні пенсійні фонди, засновані одноосібними роботодавцями або холдинговими компаніями з багатьма дочірніми підприємствами; третій тип організації недержавних пенсійних фондів — відкриті пенсійні фонди, засновані підприємствами галузі фінансових послуг, такими як банки і страхові компанії.

¹⁰ Небанківський фінансовий сектор у I кварталі 2006 року. За матеріалами Держфінпослуг // Фінансовий ринок України. — 2006. — № 5—6. — С. 33.

внесків роботодавців, які в розмірі до 15 % заробітної плати звільняються від оподаткування¹¹. Роботодавці мають право встановлювати неоднакові розміри внесків за окремих працівників, лише виходячи з віку і стажу, але не зі статусу.

Наголошуємо на тому, що джерелами формування активів недержавних пенсійних фондів є пенсійні внески та інвестиційний дохід. Визначально те, що найбільша частка пенсійних активів недержавних пенсійних фондів (70,0 %) загальною сумою 32303,2 тис. грн розміщена на депозитних рахунках банків (в одному чи кількох) за середньою відсотковою ставкою 14,2 % на термін від 3 місяців до 3 років; в облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України, інвестовано 4856, 1 тис. грн. При цьому найближчий термін погашення за облігаціями — 12 червня 2006 року, найвіддаленіший — 14 вересня 2015 року, а у банківські метали інвестовано 722,6 тис. грн, або 1,6 % обсягу активів недержавних пенсійних фондів; у цінні папери, дохід за якими гарантовано Радою Міністрів АРК, місцевими радами відповідно до законодавства, вкладено 208,6 тис. грн (0,5 % обсягу активів недержавних пенсійних фондів); в акції українських емітентів інвестовано 3 280,1 тис. грн (7,1 % обсягу активів недержавних пенсійних фондів)¹².

Зважаючи на позитивний розвиток інвестиційної діяльності у сфері соціального пенсійного страхування, варто визначити й притаманні йому негативні позиції. Так, зараз в Україні існують певні обмеження на інвестиції у вітчизняні державні облігації (50 % на банківські депозити, 50 % на українські державні облігації, 20 % на українські корпоративні облігації, 10 % на муніципальні облігації, 40 % на акції українських емітентів)¹³. За регіональними стандартами недержавним пенсійним фондам дозволено інвестувати у приватному секторі більшу частину своїх активів, однак банкрутство одного з найбільших банків держави — банку “Україна” в 1998 році та пропозиції понад 150 вітчизняних банків для залучення коштів ставок за депозитами, що перевищують ринкові, породжують занепокоєння щодо підсумкової безпеки пенсійних активів. Воднораз довіра українських громадян до недержавних пенсійних фондів незначна. Громадяни вже втрачали свої заощадження через гіперінфляцію та недосконалість законодавства, що зумовило зловживання на фінансових ринках. Крім того, слід звернути увагу й на негативний результат впровадження накопичувальної системи в Росії¹⁴.

Проведене дослідження комплексу інструментарію економічного механізму соціального страхування переконує, що цей комплекс є різнобічним, склад-

¹¹ Говорушко Т.А. Знач. праця. — С. 88.

¹² Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2005 рік // Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. — <http://www.dfp.gov.ua>

¹³ Говорушко Т.А. Знач. праця. — С. 88.

¹⁴ Римашевская Н. О социальном реформировании в России // Проблемы теории и практики. — 2005. — № 5. — С. 21—26.

ним, насиченим великою кількістю підойм, необхідних для перерозподілу національного доходу в частині відшкодування втрати трудового доходу в результаті настання певного виду соціального ризику. Цей комплекс інструментарію регулювання соціального страхування постає досить впорядкованим та компактним, що зумовлює узгоджене та статечне функціонування економічного механізму соціального страхування. Справді, цей комплекс інструментарію є тим засобом, який, по-перше, забезпечує надходження фінансових ресурсів, необхідних для відшкодування збитків, заподіяних внаслідок настання страхового випадку у сфері соціального страхування; по-друге, гарантує застосування відповідальності до учасників процесу страхування в разі настання певних економічних правопорушень; по-третє, дає змогу знижувати обсяги відповідних соціальних загроз; по-четверте, створює необхідні умови громадянам для довгострокового інвестування, і, врешті-решт, сприяє конструктивності та результативності існуючої системи соціального страхування.

Отже, проведені дослідження комплексу сучасного економічного інструментарію регулювання вітчизняної системи соціального страхування в Україні дало можливість дійти таких висновків:

1. Дотепер у вітчизняній науковій літературі теоретико-методологічні засади функціонування та розвитку економічного механізму соціального страхування недостатньо досліджені, що знижує дієвість існуючої системи державного управління соціальним страхуванням.

2. Невід'ємною підсистемою загальнонаціонального механізму господарювання є господарський механізм соціального страхування, базові його блоки утворюють організаційно-економічний та економіко-правовий механізми.

3. “Серцевиною” господарського механізму соціального страхування є економічний механізм. Така центральна позиція завдячує особливому його статусу, значенню та ролі у процесі результативного функціонування системи соціального страхування.

4. Проведений аналіз структурного змісту економічного механізму соціального страхування виявив притаманні йому чотири складові — механізм фінансування страхової діяльності, механізм економічної відповідальності, механізм стимулювання страхової діяльності та механізм інвестиційної діяльності.

5. Дослідження кожної з підсистем економічного механізму соціального страхування виявило цільову дієвість їх функціонування та позитивні сторони. Зокрема порівняно з бюджетним методом фінансування соціальних витрат автономний характер функціонування фінансової системи соціального страхування має такі переваги. По-перше, цільове призначення та використання страхових ресурсів дає змогу ефективніше організувати соціальний захист від конкретних видів соціальних ризиків. По-друге, розширюються можливості формування страхових ресурсів за допомогою ув'язування (погодженості) страхових внесків та страхових виплат, що істотно підвищує мотиваційні настано-

ви працівників та роботодавців до сплати страхових внесків. По-третє, гнучке маневрування параметричними характеристиками системи соціального страхування на основі актуарних методів розрахунків та зміни тарифу внесків забезпечує впорядкування виплат та створення страхових внесків.

6. На сьогодні функціонування механізму економічної відповідальності соціального страхування є головним чинником стримування страхувальників від несплати страхових соціальних внесків.

7. Якщо механізм стимулювання страхової діяльності потребує певної модернізації інструментарію з метою підвищення його результативності, то механізм інвестиційної діяльності системи соціального страхування — активізації впровадження його інструментарію.

8. До теоретико-методологічних “прогалин” функціонування економічного механізму соціального страхування і таких, що мають безумовне практичне значення, слід віднести:

- ідею введення єдиного соціального внеску та об’єднання окремих функцій фондів соціального страхування в Україні, яка потребує ґрунтовного наукового осмислення, оскільки певний негативний досвід Росії щодо запровадження єдиного соціального внеску викликає певні застереження;

- нерозробленість прозорих та чітких схем інвестування коштів пенсійних фондів, які були б зрозумілими кожному громадянину;

- відсутність адекватних сучасним економічним реаліям кількісних обмежень на структуру інвестиційного портфеля добровільних недержавних фондів;

- перманентну мінливість розмірів страхових внесків на переважну кількість видів соціального страхування, що призводить до дисбалансу у сфері соціального захисту загалом;

- нечітке розмежування складу правопорушень і строків притягнення до відповідальності за всіма видами фінансової відповідальності системи соціального страхування, а також подекуди невизначеність механізму розрахунку штрафних санкцій;

- нечіткість визначення мережі знижок та надбавок у сфері соціального страхування, що стримує можливість подальшого її розвитку;

- відсутність прямих підстав для притягнення будь-кого до адміністративної відповідальності у разі настання страхового випадку у відповідних базових законах щодо страхування від непрацездатності, на випадок безробіття та від нещасних випадків;

- неузгодженість національного законодавства у сфері соціального страхування з нормами директив Європейського Союзу;

- дефіцит соціальної реклами та реклами послуг недержавних пенсійних фондів.

Завдяки проведеному дослідженню економічного механізму соціального страхування виокремлено такі пропозиції щодо вдосконалення притаманних йому регуляторів задля підвищення його результативності.

По-перше, доречно змінити розмір пені на кшталт пенсійного страхування і в інших видах соціального страхування. На нашу думку, це призведе до рівноцінної упорядкованості в економічному механізмі системи соціального страхування загалом та механізмі економічної відповідальності соціального страхування зокрема.

По-друге, доцільно зменшити кількість привілейованих пенсіонерів, котрі отримують непропорційно великі, порівняно зі сплаченими внесками, пенсії. Це сприятиме зниженню сукупного розміру внесків на соціальне страхування, а відтак — раціональнішому перерозподілу національного доходу та соціальних витратків в Україні.

По-третє, варто встановити економічно обґрунтовані розміри соціальних виплат згідно зі стажем трудової діяльності, рівнем заробітку та розмірами перерахованих страхових внесків, щоб зумовити підвищення інтересу застрахованих осіб у збільшенні страхових відрахувань за рахунок власних коштів і контролю за витрачанням страхових коштів.

По-четверте, необхідно упорядкувати вимоги до надання соціальних виплат. Тоді допомога у разі настання страхового випадку виплачуватиметься лише за умов втрати заробітку.

По-п'яте, доречною є запровадження диференціації тарифів страхових внесків залежно від величини витрат з кожного виду страхування, обумовлених станом відповідних соціальних та професійних ризиків. Це стимулюватиме роботодавців економити кошти, призначені для реалізації заходів щодо зниження захворювань працівників, поліпшення умов і охорони праці тощо.

По-шосте, треба поширювати досвід утворення недержавних пенсійних фондів на підприємство, оскільки за рахунок цього зменшиться фінансовий тиск на державний бюджет країни в частині витратків на соціальне забезпечення.

По-сьоме, інвестування коштів недержавного пенсійного фонду шляхом використання системи іпотечних цінних паперів є перспективним напрямом, оскільки держава зацікавлена в довгостроковому іпотечному кредитуванні житла, а кошти недержавних пенсійних фондів можуть бути одним із засобів інвестування таких програм.

По-восьме, слід забезпечити ефективне впровадження системи пруденційного регулювання відповідно до існуючої в Європейському Союзі з метою захисту фінансової надійності страхових соціальних фондів зокрема та захисту вітчизняного страхового ринку.

Гадаємо, що зазначені пропозиції щодо вдосконалення економічного механізму соціального страхування України стануть у нагоді при опрацюванні напрямів підвищення ефективності соціальної політики.